

CENTRALKIRKEGÅRDE CONTRA LOKALKIRKEGÅRDE

Nogle betragtninger af A. Falmer-Nielsen

Ved en gennemgang af den foreliggende statistik fra Københavns begravelsesvæsenens område hvor udviklingen indenfor den sidste 10 års periode belyses, konstateres det, at der med hensyn til kistebegravelser er sket et fald på ca. 35% medens ligbrændingsprocenten samtidig er steget til ca. 85%, - ligeledes oplyses det at godt 2/3 del af askerne nedsættes i askefællesgrav.

Det konstateres også, at der gennem denne periode er sket en forskydning i benyttelsen af kirkegårdene og krematoriernes kapeller til fordel for kirkerne og hospitalernes kapeller.

Dette gennemarbejdede statistiske materiale giver en ret logisk forklaring på hvorfor de store centralkirkegårde henligger med større og større ledige gravstedsarealer, der belaster kirkegårdenes økonomi voldsomt. Hvad det derimod er vanskeligere at konstatere og må bero på en fornemmelsessag er at en vis del af befolkningen foretrækker at erhverve gravsted på de gamle indenbys kirkegårde som f.eks. Holmens- og Garnisons- eller gammel Frederiksberg kirkegård.

Statistikken belyser, at 23% af de til Københavns begravelsesvæsen anmeldte bisættelser er foregået udenbys, men på hvilke kirkegårde de afdøde er nedsat kræver en større samlet statistik for alle omegnskommunerne, idet de små lokale kirkegårde i disse områder har fået en stor tilgang. Endelig foretrækker en del mennesker, at benytte kirkegårdene i sommerhusområderne hvor de gennem en årrække har fået en personlig tilknytning.

Grunden til denne mærkbare forskydning fra de store centralkirkegårde til mindre, lokale kirkegårde, kan være mangeartede. Noget kan vel skyldes den almindelige flugt fra den indre by til nye boligområder, hvor det er ganske naturligt, man benytter de stedlige faciliteter.

Forskellen i den takstpolitik der føres inden for de respektive kommuner og menighedsråd kan også virke regulerende på tilgangen.

Nogle steder drives kirkegårdene ud fra mere eller mindre forretningsmæssige principper, - andre steder ser man mere socialt på hele begravelsesspørgsmålet.

Endelig kan en vis romantisk følelse over for de gamle kirkegårde nok ikke helt udelukkes. Slægterne har gennem generationer ved opstilling af monumenter, ofte af stor kunstnerisk værdi - opsætning af jerngitter og plantning af træer skabt et miljø, der for en hel del nutidsmennesker anses for særdeles attraktivt.

Det var Struensee og hans mænd der i 1771 pålagde Københavns magistrat at fremkomme med forslag til helt at afskaffe begravelser, både i kirkerne og på de indenbys kirkegårde for derved at rense luften i byen. Allerede tidligere havde magistraten set sig om efter nye arealer helt uden for byen til at anlægge den første samlede centralkirkegård - dengang og senere benævnt Assistens kirkegård.

Denne store kirkegård anlagt udenfor Søerne blev taget i brug i 1760, men blev i de første 25 år kun betragtet som en fattigkirkegård og først fra 1785 lod standspersoner sig begrave her.

Dette efter datidens forhold store kirkegårdsanlæg var fra begyndelsen delt imellem byens sogne, og hver kirke administrerede hver sin del af kirkegården. Dette har åbenbart ikke altid fungeret gnidningsløst idet man ca. 100 år efter nedsatte et udvalg til en omordning af administrationen af »Assistenskirkegården udenfor Nørreport».

I den afgivne betænkning erklærer rådmand Rée blandt andet »at hver kirke har sin egen kirkegård som den ordner efter sit eget skøn, så at den derved tager dispositioner, som griber forstyrende ind i den såkaldte almindelige bestyrelse, navnlig hvad anlæg af veje og gange angår. - Der udlægges gravsteder på steder, hvor de ikke burde være beliggende o.s.v.«.

Rådmand Rée fremsætter et forslag til en bedre ordning, der i det væsentlige går ud på, at de enkelte kirkers ret over dele af kirkegården bortfalder og at byens samtlige kirkegårde kommer til at tilhøre Københavns kommune. Der udtales hermed den overbevisning, at kirkegårdene vil kunne bære sig selv økonomisk; navnlig dersom man kunne komme ind på, at administrationen overtog rensningen af gravstederne - »dette ville ikke blot give en ikke ubetydelig indtægt, men det ville derhos bidrage til at gøre administrationens arbejde mindre besværligt, ved at forebygge de uordner som nu finder sted på kirkegårdene, da den høje betaling, som graverne tager for at vedligeholde gravstederne, giver anledning til at en del vagabonder, arbejdsmænd og karle driver omkring på kirkegårdene, og tilbyder folk deres tjeneste«.

Fra 1880 overgår bestyrelsen af alle anliggender vedrørende kirkegårde til Københavns kommune og den næste store centralkirkegård der anlægges - Vestre kirkegård fra 1870 - bliver en ren kommunal kirkegård og senere Bispebjerg kirkegård fra 1903.

I 1953 nedsættes et udvalg til at diskutere »Den danske kirkegård og dens problemer«.

Provst J. Exner, der var udvalgets energiske leder, samlede betænkningen i en bog der udkom i 1961. I et afsnit udtaler provst Exner: »De senere tiders udvikling, som er gået ud på, at der i byerne skulle anlægges få og store kirkegårde, har haft den skæbnesvangre konsekvens, at fællesskabsfølelsen er blevet svækket.

Det kan endnu gå an, hvis kirkegården er en sognekirkegård, idet bevidstheden om at høre til samme sogn er med til at styrke fællesskabsfølelsen; men rent galt bliver det, når der anlægges centralkirkegårde fælles for flere sogne. Det ydre

Kirkegården som rekreativt område. Svend Aa. Andersens foto.

bånd, som sognet er, er her sprængt.

Udviklingen i retning af centralkirkegårde må derfor bremses«.

Man har siden da oplevet en periode, hvor mange danske provinsbyer på grund af for lidt gravstedareal på deres gamle bykirkegård har følt det nødvendigt at anlægge ofte store bekostelige centralkirkegårde.

Flere steder har man samtidig opført krematorieanlæg, der til en vis grad har gjort de store kirkegårdsudvidelser overflødige.

Som regel er disse anlæg på arealer udenfor byerne uden kontakt med befolkningen. - Størrelsen gør den upersonlig og den enkelte forsvinder som en ener i det store tekniske apparat, der må følge med tidens udvikling.

Det har været hævdet, at disse store begravelsesarealer, såvel teknisk som økonomisk, bedst lader sig administrere. Et synspunkt man nok i dag kan sætte et spørgsmålstejn ved. Den lokale administration bliver let overbygget og dermed besværlig og tung.

De store arbejdslønninger virker urimelig fordyrende idet spildtiden på grund af lange afstande indenfor arbejdsområderne bliver uforholdsmæssig store. Dette kan modvirkes ved anskaffelse af motoriserede køretøjer, der ikke ligefrem virker befordrende på kirkegårdsfreden.

En kirkegård på en størrelse indenfor 5 - 10 ha. må nok i dag anses for at være

den mest formålstjenlige, set ud fra alle synspunkter.

Vi gennemlever i disse år en periode, hvor man daglig læser og hører om beboerdemonstrationer, der under henvisning til nærdemokrati protesterer mod nedlæggelse af deres lille skole eller sygehus, som de ønsker bevaret i stedet for at blive henvist til store upersonlige institutioner.

Måske burde vi, som beskæftiger os med kirkegårdsdrift lytte lidt mere til disse betragtninger, som jo også i høj grad støttes af den opvoksende ungdom. Og måske havde provst Exner ret da han i 1961 sagde: »Udviklingen i retning af centralkirkegårde må derfor bremses.«

I stedet burde man sikkert beholde de gamle kirkegårde i bykernen som aktive begravelsespladser og i de nye boligkvarterer anlægge grønne enklaver til betjening for de lokale beboere, hvor de i ro og fred kunne gå ind og meditere over deres afdøde.

Hvis den nuværende udvikling fortsætter vil der fremover blive store ledige gravstedsarealer på centralkirkegårdene. Disse arealer kan passende udlægges til rekreative områder, der kan udnyttes til forskelligt brug. De på stedet værende store træer og beplantning vil være med til at skabe en attraktiv indramning af områderne. Bevarelse af enkelte smukke gravmæler kunne heller ikke hindre anden anvendelse.

De i stigende grad opførte krematoriebygninger kunne man passende bygge som selvstændige anlæg i skovbeplantede områder udenfor byerne, da man herfra ikke undgår en del luftforurening. Kiste eller askenedsættelse på lokale kirkegårde i en moderne by vil ikke skabe nogen hygiejniske problemer, da alle drikkevandsledninger og afløb er sikret ved røranlæg.

Den nuværende udvikling skaber store ledige arealer på centralkirkegårdene. *Carrebye foto.*

